

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 12 marca 2019 r.

Sąd Apelacyjny w Krakowie – I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Regina Kurek
Sędziowie:	SSA Anna Kowacz-Braun SSA Grzegorz Krężolek (spr.)
Protokolant:	st. sekr. sądowy Beata Zaczyk

po rozpoznaniu w dniu 12 marca 2019 r. w Krakowie na rozprawie

sprawy z powództwa E. S. i A. S. (1)

przeciwko P. B. (1) oraz Gminie Miejskiej K.

o ustalenie

na skutek apelacji pozwanego P. B. (1)

od wyroku Sądu Okręgowego w Krakowie

z dnia 23 listopada 2017 r. sygn. akt I C 1713/16

1. zmienia zaskarżony wyrok w punktach I i II przez nadanie im treści:

„I. ustala że powódkom E. S. i A. S. (1) przysługuje prawo do dysponowania grobem położonym na Cmentarzu (...) w K., w kwaterze (...), po prawej stronie grobu G. w zakresie sprawowania kultu spoczywających w nim M. S. (1) i J. S. oraz bieżących decyzji dotyczących zarządu miejscami pochowania tych osób, w tym wystroju i ewentualnego remontu nagrobka;

II. w pozostałym zakresie powództwo oddala”;

2. w pozostałym zakresie apelację oddala;

3. koszty postępowania apelacyjnego między stronami wzajemnie znosi;

4. przyznaje od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie na rzecz adwokata A. S. (2) kwotę 332,10 zł (trzysta trzydzieści dwa złote 10/100) w tym 62,10 zł podatku VAT, tytułem wynagrodzenia za pomoc prawną udzieloną pozwanemu P. B. (1) z urzędu w postępowaniu apelacyjnym.

UZASADNIENIE

Powódki E. S. i A. S. (1) w pozwie, skierowanym przeciwko P. B. (1) i Gminie Miejskiej K. wniosły o ustalenie ich prawa do współdecydowania - z wyłączeniem innych osób - o grobie położonym kwaterze (...), po prawej stronie grobu G., na Cmentarzu(...)w K..

Uprawnienie to miało, zgodnie z żądaniem powódek, obejmować w szczególności możliwość decydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie, co do ekshumacji osób pochowanych w nim, o urządzeniu i remoncie nagrobka podejmowania decyzji w bieżących sprawach z zakresu zarządu.

Ponadto E. i A. S. (1) domagały się przyznania na swoją rzecz od pozwanego kosztów procesu.

Uzasadniając tak sformułowane żądania podnosiły, że o ustalenie prawa do przedmiotowego grobu toczyło się postępowanie sądowe pomiędzy mężem i ojcem powódek A. S. (3) oraz obecnie pozwanym P. B. (1).

Wyrokiem z dnia 22 lutego 2016 r. Sąd Okręgowy w K. ustalił, że A. S. (3) i P. B. (1) przysługuje uprawnienie do współdecydowania wskazanym wyżej grobem. A. S. (3) zmarł w trakcie postępowania między instancyjnego. Wyrokiem z dnia 23 września 2016 r. Sąd Apelacyjny w K. umorzył postępowanie w zakresie jego dotyczącym. Tym samym pozwany stał się jedynym dysponentem grobu.

Są w nim pochowani: J. S. zm. w (...) r. - ojciec A. S. (3), a teść powódki E. S. i dziadek A. S. (1), M. S. (1) zm. w (...) r. - babka A. S. (3), a prababka powódki A. S. (1).

Od strony pozwanego P. B. (1) pochowani są: I. R. (1), zm.(...)r., teściowa dziadka P. B. (1) B. B., 4) S. K., zm. w(...)r., który nie jest spokrewniony z P. B. (1), a był synem jego prababki.- I. K.. Był tam również pochowany B.B. (1) dziadek pozwanego, jednakże został on ekshumowany i w 1977 r. przeniesiony do grobowca rodzinnego przeciwnika procesowego powódek.

Od tego czasu, jak twierdziły, rodzina B. nie interesuje się tym grobem. Wskazywały także, iż od czasu pochówku w nim M. S. (1) w (...) to jej rodzina opiekę tę nieprzerwanie sprawuje, wykładając m. in. środki na przebudowę nagrobka po groźbach M. i J. S. .

Pozwana Gmina Miejska K. wniosła o rozpoznanie sprawy w oparciu o istniejące dokumenty, oraz nie obciążanie jej kosztami postępowania. Nie wypowiedziała się jednoznacznie w przedmiocie merytorycznej oceny żądań powódek. W uzasadnieniu swojego stanowiska argumentowała, że sporny grób jest grobem ziemnym tzw. wieczystym, a jego stan prawny jest nieuregulowany.

Pozwany P. B. (1) w odpowiedzi na pozew, domagał się oddalenia powództwa i obciążenia przeciwniczek kosztami postępowania, podnosząc, iż E. S. i A. S. (1) nie przysługuje prawo do dysponowania grobem.

M. S. (1) została pochowana w grobie w (...) r. za zgodą matki pozwanego A. B., na okres kilku miesięcy, po których miała być przeniesiona do innego grobowca, co nie nastąpiło. Z kolei A. S. (3) uzyskał zgodę zarządu cmentarzy na jedynie warunkowe pochowanie swojego ojca J. .

Twierdził, że tylko on jest uprawniony do dysponowania tym miejscem pochówku, co potwierdził prawomocnym orzeczeniem w sprawie o sygnaturze (...), Sąd Okręgowy w K..

Powołując się na związki rodzinne z osobami wcześniej tam pochowanymi wskazywał, że już umieszczenie tam M. S. (1) stanowiło naruszenie jego prawa niego, a wyrażająca naówczas zgodę na to pochowanie A. B., nie była do tego

uprawnioną , jako nie spokrewnioną z osobami , które wcześniej tam spoczywały. Tym bardziej bezprawnym było pochowanie w grobie osoby kolejnej , J. S. na co nikt z rodziny B. zgody nie wyrażał.

Pozwany zaprzeczył aby rodzina S. opiekowała się nim i twierdził , że taką opiekę wykonywała tylko rodzina B..

Wyrokiem z dnia 23 listopada 2017r. Sąd Okręgowy w Krakowie :

- ustalił , że powódkom E. S. i A. S. (1) przysługuje uprawnienie do dysponowania grobem po prawej stronie grobu G., w kwaterze (...), położonym na Cmentarzu (...) w K., a w szczególności prawo do decydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie, decyzji odnośnie urządzenia i remontu nagrobka oraz podejmowania decyzji w bieżących sprawach z zakresu zarządu [pkt I] , ;

- w pozostałej części powództwo oddalił [pkt II] ,

- koszty procesu pomiędzy stronami wzajemnie zniósł [pkt III] oraz

-przyznał adwokatowi A.S. od Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Krakowie kwotę 885,60 zł , tytułem kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu P. B. (1) z urzędu [pkt IV sentencji wyroku]

Sąd Okręgowy ustalił następujące fakty istotne dla rozstrzygnięcia :

W grobie o numerze kartoteki (...) i (...), ziemnym, stałym, położonym na Cmentarzu (...)w K., w kwaterze (...). grób po prawej stronie grobu G.- pochowane są następujące osoby:

I. R. (1) (zmarła w(...)r.) – prababka pozwanego P. B. (1), S. K. (zmarły w (...) r.) – brat prababki pozwanego , M. S. (1) (zmarła w(...)r.) – prababka powódki A. S. (1) i babka męża powódki E. A. oraz J. S. (zmarły w (...) r.) – teść powódki E. S. i dziadek powódki A. S. (1).

Praprababka pozwanego P. B. (1) w (...)r. pochowała w tam swego syna S. K. . W 1921 r. w celu jego poszerzenia i relokacji grobu , w stosunku do alejki cmentarza, dziadek pozwanego P. B. (2) , dokupił do niego część przylegającego do niego gruntu i w którym w tym samym roku, pochował tam swoją teściową I. R. (1).W (...) r. został pochowany także B. B. (2) -dziadek pozwanego- jednakże na skutek ekshumacji w 1977 r. został z niego przeniesiony do innego grobu.

M. S. (1) została pochowana w tym grobie w (...) r. za zgodą A. B. – matki pozwanego P. B. (1), która wyraziła zgodę na czasowy pochówek. Spoczywanie tam zwłok miało trwać przez okres na okres 2-3 miesięcy, a było to związane z tym, iż rodzina S. nie posiadała własnego grobowca rodzinnego, w którym M. S. mogłaby zostać pochowana.

B. B. (4) -ojciec pozwanego- w 1985 r. zwrócił się z do Zarządu Cmentarzy Komunalnych w K. o uregulowanie stanu prawnego spornego grobu. W odpowiedzi Zarząd Cmentarzy Komunalnych w K. wskazał, iż w tym celu wnioskodawca zobowiązany jest wszcząć proces na drodze sądowej o ustalenie.

A. S. (3) -obecnie nieżyjący - mąż E. S. i ojciec A. S. (1) pismem z dnia 25 marca 2015 r. zwrócił się do tego Zarządu o wyrażenie zgody na jednorazowe –warunkowe- pochowanie w tym grobie zmarłego J. S. – teścia E. S. i dziadka A. S. (1).

W piśmie tymi zobowiązał się do przeprowadzenia postępowania ustalającego jego prawo do grobu. Zgodę taką , pismem z dnia 26 marca 2015 r., otrzymał, dokonując pochówku ojca.

Jak ponadto ustala Sąd Okręgowy , zarówno powódki, jak i pozwany faktycznie sprawują kult pamięci osób zmarłych pochowanych w grobie, nie zrzekli się uprawnień do niego i zamierzają z niego korzystać.

Uznając roszczenia powódek za usprawiedliwione w części , rozważania prawne Sąd I instancji rozpoczął od stwierdzenia iż prawo do grobu ma dwojaki charakter: osobisty i majątkowy, przy czym elementom osobistym przypada rola dominująca.

Przede wszystkim jest to uprawnienie o charakterze dobra osobistego, związane z kultem pamięci osoby zmarłej. Prawo do grobu obejmuje zarówno uprawnienia majątkowe, związane przede wszystkim z poniesionymi opłatami za grób i wydatkami na jego urządzenie oraz uprawnienia niemajątkowe, do których zalicza się przede wszystkim pochowanie po śmierci zwłok uprawnionego w wybranym przez niego miejscu w grobie, obok zwłok osób mu bliskich oraz kult pamięci zmarłych, który polega na przysługujących człowiekowi różnych wolnościach, wypływających ze sfery uczuć i odczuć odnoszącej się do postaci osoby zmarłej, okazywania szacunku dla wspomnień i pamięci o niej, urządzenia pogrzebu oraz grobowca i decydowania o jego wystroju, załatwiania spraw z zarządem cmentarza, ochronie przed naruszeniami, składania wieńców, palenia zniczy, decydowania lub współdecydowania o przeznaczeniu wolnych miejsc dla pochowania dalszych zmarłych.

W warunkach, gdy w grobie zostały już pochowane zwłoki, uprawnień natury majątkowej i niemajątkowej nie da się już rozdzielić, przy czym zaczynają dominować drugie z wyróżnionych uprawnień, niezależnie od faktycznego zakresu i częstotliwości korzystania z nich. Mogą one przysługiwać, niezależnie, kilku osobom, a każda z nich może je wykorzystywać w tym także dochodzić ich ochrony na drodze sądowej.

Przenosząc te uwagi natury ogólnej na grunt rozstrzyganej sprawy w pierwszej kolejności Sąd wskazał, że uprawnienia do grobu po stronie pozwanego P. B. (1) zostały potwierdzone prawomocnym wyrokiem w sprawie o sygnaturze (...) Sądu Okręgowego wK., którym rozstrzygając niniejszy spór był związany. Uprawnień tych pozwany nigdy nie zrzekł się, co więcej, nadal jej realizuje. To decyduje o tym, iż jest dostatecznych podstaw do tego aby ustalić że powódkiem E. S. i A. S. (1) przysługuje wyłączne prawo do dysponowania grobem o który toczy się spór.

Uprawnienia te, zdaniem Sądu I instancji przysługują stronom postępowania wspólnie, natomiast ich podstawami są stosunki pokrewieństwa w stosunku do osób pochowanych.

Uprawnienie powódek do dysponowania grobem wynikają już z samego faktu pochowania w nim M. S. (1)- prababki A. i babki męża E. S.. Bez znaczenia dla ich potwierdzenia pozostają przy tym rzeczywiste motywy jakimi kierowała się A. B., wyrażając zgodę na jej pochowanie i okoliczności samego pochówku, niemożliwe już dzisiaj do ustalenia, oraz poczynione przy tym zastrzeżenia, dotyczące jedynie czasowego pochowania zwłok.

Uprawnienia osób bliskich M. S. (1) do dysponowania grobem powstały zatem z tą chwilą, a z ustaleń dokonanych w sprawie wynika, że także powódki swoich uprawnień nie zrzekły się i sprawują kult jej pamięci.

Fakt jednak, że takie same treściowo uprawnienia zachował także pozwany powoduje, w ocenie Sądu I instancji, że powództwo E. i A. S. (1) może być uwzględnione jedynie w części, w zakresie, który został opisany w punkcie I sentencji wyroku.

Dalej idące ich żądania, jako z tej przyczyny niezasadne, podlegały natomiast oddaleniu.

Podstawą rozstrzygnięcia o kosztach procesu była norma art. 100 zd. pierwsze kpc.

O kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej pozwanemu z urzędu Sąd Okręgowy orzekł na podstawie §2 ust. 1 i 2, §4 ust. 1 i 3, §5 i §14 ust. 1 pkt 2 Rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22.10.2015 r. w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu (Dz.U. z 2015 r. poz. 1801).

Apelację od tego orzeczenia złożył tylko P. B. (1), obejmując jej zakresem tę część rozstrzygnięcia Sądu Okręgowego, którą powództwo E. i A. S. (1) zostało uwzględnione.

We wniosku środka odwoławczego skarżący postulował taką zamianę wyroku z dnia 23 listopada 2017r, w następstwie której powództwo zostanie oddalone w całości.

Ponadto domagał się przyznania na rzecz zastępującego pozwanego pełnomocnika z urzędu, kosztów pomocy prawnej udzielonej skarżącemu w postępowaniu apelacyjnym, wobec ich nie pokrycia przez reprezentowanego w jakiegokolwiek części.

Środek odwoławczy został oparty na następujących zarzutach :

- błędu w ustaleniach faktycznych, jako następstwa pominięcia przez Sąd I instancji faktów mających dla rozstrzygnięcia istotne znaczenie , a mianowicie tego , że :

a/ ojciec pozwanego B. B. (4) po pochowaniu w 1985r M. S. , uzyskał od Zarządu Cmentarzy Komunalnych w K. zapewnienie , iż do czasu uregulowania stanu prawnego spornego grobu , na drodze sądowej będzie on zamknięty dla dalszych pochowań.

b/ warunkiem udzielenia zgody A. S. (3) na pochowanie w tym grobie ojca J. w(...)było to , że w sytuacji wyrażenia sprzeciwu przez uprawnione osoby trzecie , zobowiązywał się on do dokonania niezwłocznej ekshumacji zmarłego na własny koszt , a w warunkach zaniechania tego obowiązku , ekshumacji miał dokonać Zakład Cmentarzy Komunalnych na koszt A. S.,

- naruszenia prawa materialnego w postaci :

1/ nieprawidłowego zastosowania art. 24 §1 kc i art. 10 ust. 1 ustawy o cmentarzach i chowaniu zmarłych , którego następstwem było wyrażenie niewłaściwej oceny , iż uprawnienia do dysponowania grobem przez powódki wynikają z samego faktu pochowania ich bliskiej , M. S. (1) i bez znaczenia jest to , w jakich warunkach doszło do pochówku tej osoby , a także motywacja A. B. , która wówczas wyraziła na to zgodę,

2/ art. 5kc wobec jego niezastosowania przy ocenie roszczeń zgłoszonych przez powódki mimo , iż potwierdzenie im tych uprawnień zaskarżonym wyrokiem jest sprzeczne z zasadami współżycia społecznego.

Sprzeczność ta wynika stad , że pochowanie w spornym grobie osób z grona rodziny powódek nastąpiło przy dwukrotnym naruszeniu prawa do grobu służącego P. B. (1) . Naruszenie to jest konsekwencją tego , że obydwie pochowania odbyły się bez uprzedniego powiadomienia o nich pozwanego czy też jego ojca B. B. (4). W tych okolicznościach uprawnienia E. i A. S. (1) , które nie okazują szacunku wobec odczuć powoda związanych z osobami z jego rodziny pochowanych w tym grobie , nie powinny korzystać z ochrony prawnej.

W odpowiedzi na apelację powódki domagały się jej oddalenia jako pozbawionej usprawiedliwionych podstaw.

Ponadto domagały się przyznania od pozwanego oraz Gminy Miejskiej K. na swoją rzecz kosztów postępowania apelacyjnego.

Rozpoznając apelację , Sąd Apelacyjny rozważył .

Środek odwoławczy P. B. (1) jest częściowo uzasadniony , prowadząc do zmiany objętego nim wyroku, w sposób wskazany w punkcie 1 sentencji orzeczenia Sądu II instancji. W pozostałym zakresie apelacja , jako niezasadna , podlega oddaleniu.

W pierwszej kolejności zauważyć należy , że skarżący nie formułuje żadnych zarzutów natury procesowej , które miałyby dotyczyć sposobu w jaki Sąd I instancji dokonał oceny zgromadzonych w sprawie dowodów.

Wobec tego ocenę tę zobowiązany jest zaaprobować także Sąd II instancji, dokonujący kontroli instancyjnej orzeczenia opartego na wnioskach z niej wynikających dla ustaleń faktycznych dla tego rozstrzygnięcia doniosłych.

Nie ma racji P. B. (1) twierdząc , że Sąd Okręgowy popełnił błąd w zakresie ustaleń , pomijając wskazane przez niego w apelacji fakty.

Na wstępie należy wskazać , że okoliczności przez niego powołane w ramach tego zarzutu, a dotyczące tego , że po pochowaniu M. S. (1) jego ojciec podjął starania o uregulowanie prawa do spornego grobu i otrzymał zapewnienie ówczesnego zarządcy cmentarza (...) , iż do tego czasu będzie on zamknięty dla dalszych pochówków , nie były pomiędzy stronami przedmiotem sporu.

Natomiast zawarte tam stwierdzenie , że wówczas B. B. (4) wykazał swoje uprawnienie do zarządzania grobem nie zostało w postępowaniu dowiedzione .

Dopiero jego syn , pozwany , takie potwierdzenie tych uprawnień uzyskał na drodze sądowej , w oparciu o prawomocne orzeczenie Sądu Okręgowego w K.z dnia 22 lutego 2016r w sprawie o sygnaturze (...)

Podobnie nie były w postępowaniu negowane przez powódki te fakty , które dotyczyły warunków na jakich ich mąż i ojciec A. S. (3), otrzymał od podmiotu zarządzającego cmentarzem zgodę na pochówek swojego ojca J. S. .

Fakty te jednak nie miały doniosłego znaczenia dla rozstrzygnięcia, a wobec tego ich pominiecie przez Sąd Okręgowy nie stanowi nieprawidłowości , która mogłaby być w sposób uzasadniony wytknięta , decydując o podzieleniu wniosku środka odwoławczego.

Odparcie omówionego zarzutu ma to następstwo , ze ustalenia , które Sąd I instancji uczynił podstawą faktyczną zaskarżonego wyroku jako poprawne , Sąd II instancji przyjmuje za własne.

Wymagają one uzupełnienia o okoliczności , które bądź to nie były pomiędzy stronami sporne albo też wynikają z dokumentów znajdujących się w aktach, których wiarygodność nie była podważana.

Uzupełnienie to przedstawia się następująco :

- ojciec powoda, B. B. (4) nie występował, także w sytuacji pochowania w spornym grobie M. S. (1) , które nastąpiło w (...) i sugestii zarządu cmentarza o potrzebie uregulowania jego stanu prawnego , na drogę sądową, aby stan ten ustalić,

- po pochowaniu M. S. (1) ojciec powoda nie podnosił wobec rodziny S. zarzutów odnoszących się do braku uprawnienia do dalszego znajdowania się jej zwłok w tym grobie .

- ani przed ani po pochowaniu tam J. S. mąż i ojciec powódek A. S. nie ubiegał się o uprzednią czy następczą zgodę rodziny B. na takie zadysponowanie miejscem pochówku.

Rozbieżne stanowiska P. B. (1) oraz A. S. (3) co do wzajemnych uprawnień do spornego grobu, spowodowały wytoczenie przez nich odrębnych powództw o ustalenie , które połączone do wspólnego rozpoznania i rozstrzygnięcia zostały ocenione w ramach orzeczenia Sądu Okręgowego w K.z dnia 22 lutego 2016 , w sprawie o sygnaturze(...), jako przysługujące obu.

/ okoliczności pomiędzy stronami niesporne/

- wobec śmierci powoda A. S. (3) w trakcie trwania postępowania między instancyjnego w tej sprawie, Sąd Apelacyjny uchylił wyrok Sądu I instancji w stosunku do niego i postępowanie w tej części umorzył.

/ dowód : k.110 akt (...)/ 15 Sądu Okręgowego w K. - w załączeniu. /

Przy takich ustaleniach , roszczenia powódek zasługują na częściowe uwzględnienie , chociaż ich zakres musi zostać ograniczony w porównaniu z tym , który potwierdził na ich rzecz Sąd Okręgowy w kontrolowanym instancyjnie orzeczeniu.

Należy bowiem w części podzielić, stawiany w ablacji jako pierwszy zarzut materialny. Udzielona w ten sposób E. i A. S. (1) ochrona ich uprawnień do spornego grobu jest za daleko idąca, nie znajdując, w świetle poczynionych ustaleń, dostatecznej podstawy prawnej.

Powszechnie w ukształtowanym orzecznictwie sądowym służącym wykładni pojęcia prawa do grobu oraz treści uprawnień, które z tego prawa wynikają dla osób najbliższych pochowanego w nim zmarłego przyjmuje się, a zapatrywane to podziela także Sąd Apelacyjny w składzie rozpoznającym sprawę, że w sytuacji gdy grób zostaje zajęty przez pochowanie w nim zwłok chociażby jednej osoby, w stosunku do której jej najbliżsi sprawują kult jego pamięci, następuje zmiana akcentów, rzutująca na sposób ich realizacji.

W takiej sytuacji nie da się już rozdzielić uprawnień natury ściśle majątkowej oraz niemajątkowych przy czym te ostatnie, współtworząc ramy sprawowania kultu pamięci osoby [osób] pochowanych, uzyskują dominującą rolę.

Kult ten polega na przysługujących człowiekowi, wypływających ze sfery uczuć wobec osoby [osób] pochowanych w grobie uprawnieniach, służących okazywaniu szacunku dla wspomnień i pamięci o niej. Składają się na ich zakres poza urządzeniem samego pochowania ciała oraz wystawienia nagrobka, w tym decydowania o jego wystroju, składanie kwiatów, palenie zniczy, także inne czynności związane z zarządzaniem zajęтым przez osobę pochowaną miejscem, o ile ściśle są one związane i umożliwiają okazywanie z nią bliskości, według zasad i form obowiązujących w danym środowisku społeczno - kulturowym i wyznaniowym z którego wywodzą się zmarły oraz kultywujący o nim pamięć.

Nie można wykluczyć, że w granicach tego pojęcia mieścić się będzie, w szczególnych okolicznościach, które uniemożliwiają w sposób trwały niezakłócone sprawowanie kultu uprawnienie do wyjęcia zwłok z grobu i przeniesienia ich w inne miejsce, wolne od takich, nie dających się przewyciężyć, zakłóceń.

Opisane uprawnienia niemajątkowe, które zaliczyć należy do ogólnej kategorii zarządzania grobem, w warunkach jego zajęcia przez osoby bliskie beneficjentowi tych uprawnień, należy odróżnić od uprawnień składających się na pojęcie dysponowania grobem.

Pojęcie to obejmuje wiązkę uprawnień, w których akcent położony jest na takie, które mają przede wszystkim majątkowy charakter, wywodząc swoje źródło przede wszystkim z ufundowania grobu, decyzji o jego rodzaju i formie, ewentualnej zmianie jego konstrukcji, w tym ilości miejsc przeznaczonych do pochowań.

Mieści się w jego granicach także kompetencja do utrzymywania relacji z podmiotem sprawującym zarząd cmentarza na którym grób jest położony w celu bieżącego zarządu nim jako takim z uwagi na potrzeby nekropolii jako całości i wymogów przepisów powszechnie obowiązującego prawa.

Po zajęciu grobu przez zwłoki przynajmniej jednej osoby różnorodnawowe, majątkowe i niemajątkowe uprawnienia, o czym była już mowa, wzajemnie się przenikają i uzupełniają tym nie mniej w indywidualnych przypadkach właściwa ocena roszczeń ochronnych osób ubiegających się o ich potwierdzenie na drodze sądowej wymaga ich wyraźnego rozdzielenia, po to by chroniąc sferę prawną jednego podmiotu, nie umniejszyć praw słusznie chronionych drugiego ze współuprawnionych, w warunkach gdy wzajemny zakres tych praw do tego samego miejsca pochowania jest istotnie różny i może być nawzajem zróżnicowany.

Taka szczególna sytuacja ma miejsce w rozstrzyganej sprawie, która wymaga wyraźnego odróżnienia tych uprawnień do spornego grobu, które służą obu powódkom od tych, których beneficjentem jest P. B. (1).

Są one po jego stronie one szersze i wynikają nie tylko, jak w przypadku E. i A. S. (1), ze sprawowania kultu osób najbliższych dla niego tam pochowanych ale również stąd, iż wywodzone są od fundatorów grobu i ich następców prawnych, którzy decydowali o ostatecznym jego kształcie, nie będąc przy tym na przestrzeni kilku dziesięcioleci przez kogokolwiek kwestionowane.

To , że tylko P. B. (1) , a nie poprzednik powódek A. S. (3) uzyskał prawomocnym orzeczeniem Sądu Okręgowego w K. , w sprawie o sygnaturze (...)potwierdzenie uprawnień do spornego grobu , obejmujących obydwu ich wyróżnione rodzaje, jedynie potwierdza konieczność dokonania w rozpoznawanej sprawie tego rodzaju rozróżnienia.

Powracając ponownie do dokonanych ustaleń , przypomnieć należy , że pochowana w spornym grobie M. S. (1) była babka męża E. S. i prababką A. S. (1), a obydwie powódki wspólnie z mężem i ojcem A. , od czasu jej pochowania sprawowały kult jej pamięci.

Nawiązując do kolejnego ustalenia , zgodnie z którym zgoda na ten pochówek wyraził członek rodziny B. , matka pozwanego A. , a po nim jego ojciec nie zdecydował się pomimo sugestii zarządcy cmentarza (...)na uregulowanie stanu prawnego grobu , nie można stanowiska skarżącego , który ocenia pochowanie zwłok M. S. (1) jako bezprawnego.

Ustalenia te dają również podstawę do usprawiedliwionego przyjęcia , że kult ten obejmuje także drugą z osób z grona rodziny S. - J. , ojca A. , teścia E. i dziadka A. S. (1). Także i w stosunku do tego pochowania nie można mówić o bezprawnym sposobie postępowania A. S. (3) , który zgodę na ten pochówek uzyskał od zarządu cmentarza (...) i do końca

życia zabiegał o potwierdzenie swoich uprawnień do spornego grobu na drodze sądowej. Nie można też, formułując taką ocenę nie brać pod rozwagę , że dopiero po tym złożeniu w nim J., co miało miejsce w (...)P. B. (1) zdecydował się na wystąpienie na drogę sądową w celu ustalenia swoich uprawnień do niego, co szczególnie w warunkach gdy A. S. (3), realizując warunek , który postawił podmiot zarządzający cmentarzem, także zaczął ubiegać się o uregulowanie prawa do tego grobu.

Czczenie pamięci tych osób przez rodzinę S. , które jak wynika z niepodważonych w apelacji ustaleń nadal trwa , pozwala potwierdzić , iż obydwie powódki mają uprawnienia do dysponowania spornym grobem . Zakres tego uprawnienia jest jednak limitowany , granicami wyznaczonymi przez sprawowanie kultu spoczywających tam M. S. (1) i J. S.. W tych granicach mieści się także zarządzania miejscami pochówku tych osób, a także wystroju oraz ewentualnego remontu dotyczącego ich nagrobka.

Uprawnienia te nie obejmują natomiast tych , które łącznie składają się na dysponowanie grobem jako takim , w którym złożone są także zwłoki osób z rodziny P. B. (1).

Wskazując , że w ramach tej kategorii uprawnień do grobu , element majątkowy zachowuje swój istotny wyraz, zaakcentować należy , że dyspozycja taka mieszcząca w swoich granicach m. in. decyzje o przeznaczeniu wolnych miejsc w grobie, czy kolejności ich zajmowania przez kolejne osoby, jak również kompetencja do współdziałania z podmiotem zarządzającym nekropolią co dalszego statusu grobu w strukturze organizacyjnej cmentarza.

Uprawnienia o tej treści przynależą w rozstrzyganej sprawie tylko P. B. (1) , wywodzącemu je ze związków generacyjnych z fundatorami grobu oraz tymi , którzy decydowali w przyszłości o jego aktualnym umiejscowieniu i wewnętrznej strukturze.

Uczynienie takiego rozróżnienia pomiędzy uprawnieniami składającymi się na prawo do spornego grobu, chociaż zwykle nie przeprowadzane było w rozstrzyganej sprawie konieczne z uwagi na ostry konflikt pomiędzy stronami i bardzo szeroki zakres żądań powódek, prowadzącego , w sytuacji akceptacji dla nich do faktycznego wyeliminowania , a co najmniej bardzo istotnego ograniczenia uprawnień do grobu, służących pozwanemu , mimo prawomocnego ich potwierdzenia przez Sąd , a także wobec szczególnych okoliczności w jakich zostały w nim złożone obydwie osoby bliskie E. i A. S. (1).

Oceniając żądanie zgłoszone w pozwie jako w części usprawiedliwione, Sąd II instancji nie podzielił drugiego z zarzutów materialnych , na których opierała się konstrukcja środka odwoławczego, w ramach którego P. B. (1) uznawał , że Sąd Okręgowy powinien był powództwo oddalić , weryfikując żądania powódek jako przejaw nadużycia ich praw podmiotowych.

Potwierdzone uprawnienia ich obu wynikają ze sprawowania kultu pamięci osób pochowanych w grobie, przynależących do kręgu najbliższych członków ich rodziny. Ich zakres jest został wyraźnie ograniczony przez Sąd II instancji tylko do takich , które służą jedynie temu kultowi.

Nie można też zapominać , że zapewnienie spokoju spoczynku osoby pochowanej jest warunkowaną wielowiekową tradycją regułą, przed którą muszą ustąpić wzajemne pretensje stron sporu, w tym takie u których podstawy znajdują się rozbieżne wzajemnie oceny okoliczności towarzyszących samemu pochowaniu .

Należy też podkreślić , że tak ukształtowane uprawnienia powódek, co wynika z poczynionych ustaleń , nie ograniczają uprawnień pozwanego, w odniesieniu do realizacji kultu spoczywających tam jego najbliższych.

Stąd tym bardziej nie sposób w sposób usprawiedliwiony twierdzić , że korzystanie z nich przez E. i A. S. (1) jest sprzeczne z zasadami współzycia społecznego i nie powinno korzystać z ochrony prawnej.

Z podanych wyżej przyczyn , Sąd Apelacyjny w częściowym uwzględnieniu apelacji orzekł jak w punkcie 1 I wyroku , na podstawie art. 386 §1 kpc.

W pozostałej części apelacja jako niezasadna podlegała oddaleniu , na podstawie art. 385 kpc.

Częściowe uwzględnienie apelacji pozwanego zdecydowało o wzajemnym, zniesieniu pomiędzy stronami kosztów postępowania apelacyjnego , na podstawie art. 100 zd. pierwsze kpc w zw z art. 108 §1 i 391 §1 kpc.

Wynagrodzenie należne pełnomocnikowi P. B. (1) ustanowionego z urzędu w postępowaniu apelacyjnym ze środków Skarbu Państwa , w zakresie jego sumy, zostało ustalone na podstawie §14 ust. 1 pkt 2 w zw z §16 ust. 1 pkt 2 oraz §4 ust. 3 Rozporządzenia MS w sprawie ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej przez adwokata z urzędu z dnia 3 października 2016 [jedn. tekst DzU z 2019r poz. 18]

SSA Grzegorz Kręzolek SSA Regina Kurek SSA Anna Kowacz – Braun